

Gürcistan'daki Etnik Çatışmalarda Rusya'nın Rolü

Barış Komar², Nihat Yılmaz³

Özet

SSCB'nin dağılmasının ardından gelen sürecin ilk zamanlarında Kafkasya'nın genelinde bir güç boşluğu ve güvensizlik ortamı oluşmuştur. Rusya Federasyonu ise bu ortamda SSCB'nin eski güce prestijini miras olarak görmüş ve bu bölgede aktif rol oynamaya çalışmıştır. Bölgenin stratejik ülkelerinden biri olan Gürcistan'da da özellikle etnik meselelerde Rusya'nın etkisi görülmüştür. Bölgedeki yer altı kaynakları da bu isteğin önemli tetikleyicilerinden biri olmuştur. Özellikle Osetya ve Abhazya bölgelerinde yaşanan ayrılıkçı etnik çatışmalar bölgede istikrarsızlığın temel sebebi olmuştur. Bu makalede söz konusu çatışmalar ve istikrarsızlık ortamında Rusya'nın rolü irdelenecektir. Elbette bu inceleme Rusya, Gürcistan ve bölge halklarının perspektifi ayrı ayrı göz önünde bulundurularak yapılacaktır. Ayrıca tarihsel bir perspektif ile güncel durum değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Etnik Çatışma, Rusya, Gürcistan, Abhazya, Osetya

Russia's Role in Ethnic Conflicts in Georgia

Abstract

In the early days of the process following the collapse of the USSR, a power vacuum and an atmosphere of insecurity emerged throughout the Caucasus. The Russian Federation, saw the former power and prestige of the USSR as a legacy in this environment and tried to play an active role in this region. In Georgia, which is one of the strategic countries of the region, Russia's influence was observed, especially in ethnic issues. The underground resources in the region have also been one of the important triggers of this desire. Particularly, separatist ethnic conflicts in Ossetia and Abkhazia regions have been the main cause of instability in the region. In this article, the role of Russia in the aforementioned conflict and instability environment will be examined. Of course, this examination will be made by considering the perspectives of Russia, Georgia and the peoples of the region separately. In addition, the current situation will be evaluated with a historical perspective.

Keywords: Ethnic conflict, Russia, Georgia, Abkhazia, Ossetia

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı "Etik kurul kararı gerektirmemektedir."

Çıkar Beyanı Yazarlar ya da üçüncü taraflar açısından çalışmada çıkar ilişkisi/çatışması mevcut değildir.

Giriş

Etnik çatışmaların ortaya çıkmasında pek çok etken söz konusudur. Fransız devriminin başlattığı milliyetçilik duygusu birden fazla etnisiteye sahip olan imparatorlukların çözülmesine sebep olmuştur. Bunlar arasında Sovyetler gibi kolektif yapılar da yer almaktadır. Milliyetçiliğin beslediği bağımsız olma düşüncesi de her ulusun kendi hür olduğu ayrı bir devlet kurma fikrini de beraberinde getirmiştir. Bu düşünce sonucu her ülkenin bağımsız bir devlet statüsü elde etme girişimlerini etki eden faktörler de değişkenlik gösterebilir. Dolayısı ile bahse konu bu çalışmaya kaynaklık eden ülke ve etnik grupları

¹ Makale Barış Komar tarafından Prof. Dr. Nihat YILMAZ danışmanlığında hazırlanan Gürcistan'da Etnik Çatışmalar: Abhazya ve Osetya Örneği başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

² bariskomarr@gmail.com

³ Prof. Dr., Gümüşhane Üniversitesi, Gümüşhane/Türkiye, nihatts@hotmail.de

kendilerine münhasır özellikleri ile ele almak gerekmektedir.

Çalışma konusunu oluşturan Gürcistan ve sınırları içerisindeki etnik çatışmaların geçmişi oldukça eskiye uzamaktadır. İlk olarak Gürcistan'ın Sovyetler Birliği döneminde bu birlik içinde yer alan ve tam anlamıyla bağımsız olmayan bir devlet olduğunu belirtmek gerekmektedir. Dolayısıyla Gürcistan'ın Rusya ile arasında ortak tarih, geçmiş ve yaşanmışlıklar kapsamında bir bağ vardır. Dahası Gürcistan'da ortaya çıkan tüm etnik sorun, çatışma ve savaş durumunda Rusya'nın olumlu ve olumsuz manada mecburi bir dahili söz konusudur. Bu açıdan ele alındığında Rusya'dan bağımsız olarak Gürcistan'daki etnik meseleleri ele almak hem gerçek dışı hem de eksik bir değerlendirme olacağı kaçınılmaz bir durumdur. Bu bölümde doğrudan Rusya üzerinden Gürcistan'daki etnik çatışmalar değerlendirilecektir. Bunu yaparken tarihsel süreç olarak bir sıra takip edilmeyerek kronolojik bütünlük yerine Rusya'nın uyguladığı politikalar doğrultusunda bazı tarihsel olaylara yer verilecektir.

Sovyet Rusya'nın Kafkasya ve Trans Kafkasya Politikaları

Kafkasya, Rusya için Avrupa ve Orta Asya arasındaki geçişi sağlaması ve bir köprü vazifesi görmesinden ötürü oldukça önemlidir. Bununla birlikte Karadeniz ve Hazar Denizine kıyısının olması Rusya açısından, Boğazlar, Akdeniz ve Süveyş kanalına inmek, bölgesel çıkarlarına bir olanak sağlayacağından kritik öneme sahip stratejik bir bölgedir. Kafkasya sahilindeki Abhazya ve Hazar denizi kıyısındaki Dağıstan önemi artmaktadır. Zira yine Rusya açısından Kafkasya'daki deniz ticareti ve taşımacılığının önemi giderek artmaktadır. Rusya'nın çıkarları açısından Kafkasya bölgesindeki etnik Rus nüfusun daha fazla olduğu Krasnodar, Rostov ve Stavropol gibi şehirlerde istikrarın sağlanması ve korunması önem arz etmektedir. Rusya'nın çıkarlarının güvence altında kalması durumu, Kafkasya'da ortaya çıkabilecek bir etnik çatışma ile tehlikeye girebilir. Sözelimi, Karadeniz, Boğazlar, Akdeniz ve Süveyş kanalı ile sıcak denizlere inme imkânı ve dahi dünya pazarına ürün ihracı noktasında oldukça büyük zarar ortaya çıkacaktır. Kafkasya bölgesinde Rusya'nın Novorossisk ve Tuapse olmak üzere iki limanı bulunmaktadır. Bu limanlarda petrol tesisleri yer almaktadır. Novorossisk limanı, eski Sovyetler Birliği döneminin önemli üç limanından biriydi, ayrıca Bakü ve Kazakistan'dan gelen petrol boru hatlarının Karadeniz'e açılma noktasında yer almaktadır.⁴

Rusya'nın Kafkasya'da bulunan petrol rezervlerinin %34'ü Stavropol bölgesinde, %33'ü Çeçenistan ve İnguş Cumhuriyeti'nde, % 27'si Krasnodar bölgesinde, %5'i Dağıstan'da ve %1'i Kabardey-Balkarya Cumhuriyeti'nde yer almaktadır. Kafkasya petrol ve doğalgaz rezervleri, Rusya için çok fazla öneme sahip olmasa bile, Hazar petrollerinin batı ülkelerine ulaştırılması bağlamında planlanan boru hatlarının geçtiği yer olması nedeniyle Kafkasya Rusya için çok önemli bir değere sahiptir. Aynı zamanda bu bölgede petrol rafinerilerinin ve petrokimya tesislerinin bulunması Rusya için stratejik ve ekonomik önem taşıması anlamına gelir. 1994-1996 ve 1999-2000 senelerini kapsayan günlerde devam eden Çeçen-Rus savaşı sırasında Çeçenlerin nüfusunun büyük çoğunluğunu kaybettiği bilinmektedir. Rusya'nın sahip olduğu doğal kaynaklar ile stratejik bölgelerde konumlanan Kafkas ülkeleri Rusya Federasyonu için vazgeçilmez bir değerde olduğu da vurgulanmaktadır.⁵

Orta Asya ile Ortadoğu'yu Avrupa Rusya'sı birbirine bağlar. Doğu-batı yönünde denizlere en kısa ve uygun olarak Orta Asya üzerinden bağlanır.⁶

Asya ve Avrupa kıtalarını birbirinden ayıran bölgenin yüzölçümü yaklaşık 450.000 km²'dir. Büyük Kafkas dağları bölgenin en değerli yükseltisidir. Bu dağ kuşağı Hazar Denizi sahilindeki Bakü'den,

⁴ Sapmaz, A. (2008). Rusya'nın transkafkasya politikası ve türkiye'ye etkileri (Vol. 356).Ankara: Ötüken Neşriyat. a.g.e., s. 3444.

⁵ <http://www.cerkes.net/bilgi-deposu/kafkasya-nin-cografi-konumu-ve-stratejik-onemi-t21112.html>, 06.09.2021 adresinden erişildi.

⁶ Okan Mert. **Türkiye'nin kafkasya politikası ve Gürcistan**, İstanbul: 2004, s. 16.

Karadeniz sahilindeki Anapa'ya kadar uzanmaktadır. Bu dağlar aşılması zor olan birer coğrafi engeldirler. Bu dağ kuşağının iki tarafının geçişi düzenleyen başlıca noktalar Hazar Denizi'nin batı kıyı kesiminde bulunan ve Dağıstan ile Azerbaycan arasında bağlantıyı sağlayan Derbend Geçidi ile Kuzey Osetya ile Güney Osetya'yı birbirine bağlayan Büyük Kafkas Dağları, Kafkasya'yı iki kısma ayırır: Kuzey Kafkasya Transkafkasya (Güney Kafkasya/Mavera-i Kafkasya/Zakafkasya) Güneyden Samur Nehri, Kafkas Dağ silsilesi ve İngur nehri, doğudan Hazar Denizi, batıdan Azak Denizi ve Karadeniz, kuzeyden ise Kuma Nehri ve birçok gölün oluşturduğu Maniç Hattı ile çevrelenmiş bölgeye Kuzey Kafkasya denmektedir.⁷

Bölgesel olarak Kuzey Kafkasya, Rusya Federasyonu'na bağlı yedi otonom cumhuriyetten oluşmaktadır. Bunlar; Adıgey, Kara-çay-Çerkes, Kabardin-Balkar, Kuzey Osetya, Çeçenistan, İnguşetya ve Dağıstan cumhuriyetleridir. Transkafkasya konum olarak, kuzeyinde Büyük Kafkas Dağları, doğusunda Hazar Denizi, güneyinde İran, batıda Türkiye ve Karadeniz arasında kalan bölge olarak tanımlanmaktadır. Transkafkasya bölgesinde Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan bağımsız devletleri bulunmaktadır. Coğrafi konum olarak Kuzey Kafkasya Avrupa kıtasına, Transkafkasya ise Asya kıtasının içerisinde kalan bölgelerdir. Dil, din ve etnik gruplar bağlamında Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan farklı yapıya sahip oldukları halde bu üç ülkeyi bir bütün bölge olarak tanımlamada ekonomik bağlar, tarih ve coğrafya gibi kavramlar yeterli olmuştur. Rusya yıllardır süregelen sıcak denizlere inme arzusunu gerçekleştirmek için Balkanlar ve Türkiye'de bulunan Boğazlar ile birlikte stratejik öneme sahip Transkafkasya'ya da büyük değer atfetmektedir.⁸

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağıtılmasının ardından ciddi anlamda zihni bir bunalım yaşayan, 1990'lı yılların ilk yarılarında "parçalanabileceği" dahi söylenen ve özellikle Çeçenistan'daki bağımsızlık mücadelesi bağlamında bunun gerçekleşebileceğine dair analizler yayınlanan Rusya, o dönemde ve günümüz itibarıyla de 'saygın' bir küresel güç olarak sistemdeki konumunu almış durumdadır.⁹

Rusya Federasyonu, Beyaz Rusya ve Ukrayna olmak üzere üç Slav Cumhuriyeti 8 Aralık 1991 tarihinde bir araya gelerek SSCB'yi (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) dağıttıklarını resmen ilan etmişlerdir. Bu siyasi yapının yerine ise Bağımsız Devletler Topluluğu'nu (BDT) kurduklarını açıklamışlardır. 21 Aralık 1991 tarihinde SSCB'nin beynelmilel bir varlık olarak görünürlüğü kalmamıştır. Bu tarihte Baltık Cumhuriyetleri, Azerbaycan ve Gürcistan haricinde bütün SSCB devletleri Almatı şehrinde toplanarak "Almatı Deklarasyonu" olarak da bilinen Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) kuruluş bildirgesini imza altına almışlardır.¹⁰

1991 senesinde SSCB'nin dağılmasıyla birlikte uluslararası ilişkiler anlamında yeni bir düzen yeni bir sistem kurulmuştur. SSCB'nin dağılmasıyla ortaya çıkan mirasın büyük bir kesimini kendisine alan Rusya Federasyonu, uluslararası arenada bir aktör olarak kendine yer edinmiştir. Gorbacov'un şeffaflık (glasnost) ve ekonomide yediden yapılanma (perestroyka) politikalarının uygulanmasıyla daha da derinleşen buhran, birlik üyesi olan devletler- cumhuriyetler peş peşe bağımsızlıklarını ilan etmiştir. Devamında SSCB'nin yerini alan Rusya Federasyonu yeniden inşa edilen coğrafi sınırları, bu paralelde dış politika ve güvenlik algısı ve milli kimlik arayışı ile yeni dünya düzeni içinde ve uluslararası sistem dâhilinde kendi varlığını korumak ve güçlendirmek için mücadele etmeye başlamıştır.¹¹

Konu başlığına tam anlamı ile giriş yapmadan önce çalışma bağlamında bahsedilen bölgelerden

⁷ Sapmaz, a.g.e, s. 20.

⁸ Sapmaz, a.g.e., s. 19-23.

⁹ Göktürk Tüysüzöğlü, "Rusya Dış Politikası'nın Etkin Silahı: Donmuş Çatışma Bölgeleri", Güvenlik Stratejileri, C. 13, S. 26, 2017, s. 188.

¹⁰ Shantadze, B. (2006). Gürcistan'ın komşuları ile ilişkileri ve jeopolitik etkinin incelenmesi. (Yüksek Lisans). YÖK Ulusal Tez Merkezi. (187781). , a.g.e., s. 1.

¹¹ Rami Şayılman ve Çiğdem Şayılman, **Rusya'nın Avrupa Güvenliğindeki Konumu**, Ankara: Phoenix, 2004, s. 294.

ilk olarak Kafkasya daha sonra ise Transkafkasya kelimelerinin mana ve me hazlarını ifade etmek yerinden olacaktır. “Kafkas” ya da “Kafkasya” adı tarihte ilk olarak Yunan filozoflardan Aiskhylos’un M.Ö. 490’da yazdığı, “Zincire vurulmuş Zevk ve Eğlence” adlı eserinde kullandığı “Kavkasos Dağı” deyimini ile ortaya çıkmıştır. Kafkas kelimesi, Farsça Kâfkah yani Kaf Dağı’ndan türetilmiştir. Bölge eski Yunan’dan Romalılar’a kadar “Kavkasus” olarak bilinmekte, Rönesanstan sonra ise Hümanistlerin eserlerinde, “Caucasus”, “Caucasia”, “Caucasie” gibi isimlerle nitelendirilmiştir.¹²

Transkafkasya bölgesine ise Ruslar “Zakavkaz”, İngilizler “Transcaucasus”, Osmanlı ve Araplar “Mavera-i Kafkasya” şeklinde ifadeler kullanmıştır ve Güney Kafkasya anlamından çok “Kafkas ötesi” anlamını kullanması tercih edilmiştir.¹³

Transkafkasya bölgesi, küresel jeopolitik olarak zengin doğal kaynak rezervlerinin olduğu, önemli ulaştırma hatlarının üzerinde bulunan coğrafyadır. Bu konum özelliği ile Avrasya’nın günümüze ve dahi geleceğe yön verecek kadar önemli bir alan olduğu açıktır. Bölgenin bu nitelikleri hem bölgesel hem de küresel söz sahibi güçlerin ekonomik, askeri, jeopolitik olarak menfaat odağındadır. Bu coğrafyadaki güvenlik ve güç merkezi boşluğu Avrasya’daki istikrara gölge düşürebilir niteliktedir.¹⁴

Transkafkasya dünyanın zengin doğal kaynaklara sahip bölgeleri arasındadır. Petrol ve doğalgaz jeopolitiği o coğrafyadaki başta ekonomik olmak üzere siyasi ve askerî gelişmelere etki eden ve önde gelen faktörlerdendir. SSCB’nin dağılmasıyla beraber Transkafkasya, Orta Asya’da Hazar Denizi bölgesinde yer alan zengin petrol yatakları uluslararası şirketlerin yoğun rağbetine konu olmuş ve ardı ardına milyarlarca dolarlık projeler hayata geçirilmiştir. Bakıldığında güçlü devletler için sahip oldukları doğal kaynaklar, jeopolitik konumları önemli avantajlar sağladığı görülmektedir. Ancak bu durum Transkafkasya bölgesi ve onun olduğu gibi küçük, güçsüz ve geçmişte devlet geleneği olmayan devletler için bu şahsi olarak büyük olumsuz durumlara maruz kalma olayı yaşanabilmektedir. Küresel ve bölgesel güçler menfaatleri dolayısı ile bölgede etkin konumda olup söz sahibi olmaya çalışmaktadırlar. Bunun yanı sıra Transkafkasya, Rusya-Ortadoğu, Rusya-Akdeniz ve Rusya-Afrika arasında bağlantıyı sağlayan tek geçit konumundadır.¹⁵

Rusya Federasyonu; ABD, AB, Türkiye, Pakistan ve Suudi Arabistan gibi dış güçlerin bu bölgede etkisiz olması gayreti içerisindedir. Rusya Federasyonu SSCB’nin çökmesiyle eski nüfuz bölgesinde etkinliğini kazanarak canlılığını ve kalıcılığını sağlama hedefindedir. Bu kapsamda güney kuşağını oluşturan Basra Körfezi, Orta Doğu ve Doğu Akdeniz bütünlüğü, Rusya’nın oldukça eski olan ve halen de devam eden jeopolitik hedeflerinin odağı olmaya devam etmektedir. Transkafkasya ise Rusya’nın bu bölgelere kolayca müdahale olmasını sağlayan bir coğrafyadır.¹⁶

Kafkasya bölgesini Rusya, 16. yüzyılın sonlarından itibaren kontrol altına almaya başlamış, fakat bu hedefine tam anlamı ile 1860’larda ulaşabilmiştir. Çarlık Rusya döneminde emperyalizm fikriyle işgal edilen bu bölge, I. Dünya savaşı sırasında Çarlık Rusya’nın yıkılmasıyla bağımsızlığını elde etmiştir. Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan ise bağımsızlıklarını 1918 yılında ilan etmiş olmalarına rağmen bağımsızlıklar sadece 3 yıl sürebilmiştir. Kızıl ordunun 1921 yılında Kafkasya bölgesine girmesi sonrasında Ruslar, Sovyet sistemi anlayışıyla bölgede egemenlik kurmuşlardır. Sovyetler Birliği ele geçirdiği coğrafyada strateji olarak coğrafyayı otonom cumhuriyetlere ve bölgelere ayırarak yönetme yoluna gitmiştir. 1991 yılında Sovyetler Birliğinin çökmesiyle birlikte Rusya’nın Kafkasya politikasını da

¹² Ali Faik Demir, **Türk Dış Politika Perspektifinden Güney Kafkasya**, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2003, s. 59.

¹³ Demet Şefika Acar, “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Kafkaslar ve Güvenlik Sorunları”, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, S. 5, 2005, s. 164-166.

¹⁴ Alexander Goncharenko, “Caspian–black Sea Security Challenges and Regional Security Structures”, *The Quarterly Journal*, C: 3, S. 2, 2004, s. 1-7.

¹⁵ Sapmaz, a.g.e., s. 33-36.

¹⁶ Yaşar İ. Hacısalihoğlu, **Yeni Dünya Düzeni Arayışı ve Türkiye: Jeopolitik Analiz**, İstanbul: Çantay Kitabevi, 2001, s. 131.

yeniden stilize etmeye başlamıştır.¹⁷

Soğuk Savaşın sona ermesi ile birlikte dış politikada nasıl bir yol takip edeceğini kestiremeyen Rusya Federasyonu, kısa bir zaman sonra “yakın çevre” doktriniyle bölgede etkin olmaya çalışmıştır.¹⁸

Rusya'nın yakın çevre politikasında iki önemli etken söz konusudur. Bu etkenlerden birincisi, Rusya Federasyonu'nun sınırlarında, yakın çevresinde meydana gelen sınır anlaşmazlıkları kaynaklı çatışmalarda arabulucu rolü üstlenme girişimleridir. Bu söz konusu girişimler hem bir siyasi hem de bir stratejik amaç içerir. Böylece Rusya Federasyonu bölgeye kendisinin sağlamış olduğu istikrar sayesinde hâkim olabilecektir. Bunun yanında da ulaşım ve iletişim yollarının kontrolü de amaçlamaktadır. Yakın çevre politikasıyla Rusya Federasyonu'nun gerçekleştirmeye çalıştığı ikinci hedefi ise “yeniden entegrasyon” dur. Bundan kasıt, eski SSCB cumhuriyetleriyle tekrar siyasi, ekonomik ve askeri bir birlikteliğin yeni bir entegrasyonla sağlanmasıdır. SSCB'nin dağılması ile soğuk savaş sonrası dönemde oluşturulan Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) bu amaçla kurulmuştur.¹⁹

Rusya Federasyonu'nun uluslararası ve dünya siyasetinde daha fazla etkin olma talebi 1990'ların sonlarında başa geçen Vladimir Putin döneminde etkili olmaya ve hayata geçmeye başlamıştır. Dolayısıyla bu durum Rusya Federasyonu'nun Kafkasya politikasını da bizzat ve doğrudan etkilemiştir. Bakıldığında Rusya Federasyonu genel olarak Putin döneminde, nüfuzu altındaki bölgelerde siyasi ve askeri etkinliğini artırmaya, enerji politikalarında söz sahibi olmaya ve bölgesel istikrarın ve istikrarsızlığın kaynağı olduğunu göstermek amacıyla hareket etmektedir.²⁰ Bölgede yaşanabilecek tüm faktörlerdeki hareketliliğin bizzat muhatapları olduğunu göstermeye çalışmıştır.

Rusya'nın çok eski tarihlerden bu yana temel ve asıl hedefi olan “sıcak denizlere” inebilmesi için Güney Kafkasya bölgesi hayati öneme sahiptir. Bu önemin asıl temelinde; jeopolitik ve jeostratejik açıdan Rusya'nın güvenliği, ekonomik çıkarları ve siyasi hedefleri yatmaktadır.²¹

Rusya'nın bu bölgede takip ettiği politikada yatan paradoks, Güney Osetya ve Abhazy'a da izlediği politika ele alındığında hem bölgedeki sorunları besleyen ve tırmandıran hem de bu sorunlara çözüm bulacak yegâne diyaloglardaki iş birliğine dâhil olan paradoksal bir yapı karşımıza çıkmaktadır.²²

Rus Egemenliği Altındaki Abhazy

Tarih boyunca Rusya kendi menfaatlerini ön planda tutmayı hedefleyen ve bu uğurda adımlar atan bir ülke olmuştur. ‘Böl ve yönet’ politikasını benimsemiş ve uygulamış bir devlet olmuştur. Bu politika Çarlık Rusya ve SSCB döneminde de uygulanmıştır. Tabi Sovyet döneminin ardından da bu politika ile başarı sağlanmaya çalışılmıştır. Birden çok etnik, ulusal, maddi ve manevi varlıklara karşı bu asimilasyon içeren politika dayatılmıştır. Milli ve etnik tüm unsurları bastırarak bir ve tek sınıflı toplum (Sovyet Halkı) oluşturma çabası Lenin döneminde hayata geçmeye başlayan ‘Milletler Politikası’ bağlamında göç, iskân gibi uygulamalar SSCB sonrasında neticesi ağır olan hadiseler meydana getirmiştir. Etnik çatışmalar Rusya sonrasına taşan en çıkmaz mirastır. Bu anlamda etnik çeşitliliğin en fazla olduğu bölge

¹⁷ Paul B. Henze, “Russia and the Caucasus”, *Perceptions*, C. 1, S. 2, 1996, s. 53-58.

¹⁸ Murat Gül, “Russian and Azerbaijan: Relations After 1989”, *Turkish Journal of International Relations*, C. 7, S. 2-3, 2008, s. 46-48.

¹⁹ Jim MacDougall, “Russian Policy in The Transcaucasian ‘Near Abroad’: The Case of Azerbaijan”, *Demokratizatsiya*, C. 5, S. 1, 1997, s. 89-92.

²⁰ Pavel K. Baev, “Russia’a Policies in Southern Caucasus and the Caspian Area”, *European Security*, C. 10, S. 2, 2001, s. 94-99

²¹ Duhan Kalkan, “ Güney Kafkasya Bölgesi’ndeki Etnik Çatışma Alanları”, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010, s. 138.

²² Özge Bozkaya ve Sedef Eylemler, “ Güney Kafkasya’da Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler Sorunu: Avrupa Birliği’nin Yaklaşımı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, C. 18, S. 1, 2019, s. 128.

olan Kafkasya'da SSCB sonrasında en fazla problem yaşayan bölge olmuştur. Birden fazla etnik grubu içinde barındıran Gürcistan'da bu durumdan payına düşeni hiç şüphesiz almıştır.²³

Gorbaçov'un öncülük ettiği Glasnost (açıklık) ve Perestroyk (yeniden yapılanma) sürecinde Gürcistan'da baş gösteren bağımsızlık kapsamında atılan adımlar Abhazya ve Güney Osetya'da etnik hareketliliğe sebep olmuştur. 1989'dan itibaren başlayan ve Abhazya'dan başlayarak Güney Osetya bölgesini de kapsayan statü ve kimlik sorunlarını meydana çıkarmıştır. Her iki özerk bölge de Gürcistan'dan ayrı olarak, bağımsız cumhuriyet kurmak istemişlerdir. Zviad Gamsahurdia'nın milliyetçi tutumu ve tavrı etnik bölgelerdeki ayrılık hareketlerine hız kazandırmış ve çatışmalar başlamıştır. Başlayan bu çatışmalar Osetya'da 1992'ye, Abhazya'da ise 1994'e kadar süre gelmiştir.²⁴

Meydana gelen bu çatışmalara Rusya arabuluculuk vesilesiyle karışmış, ancak kesin bir çözüm üretilememiştir. Güney Osetya'da, barış gücü Gürcü, Oset ve Rus askerlerinden, Abhazya'da ise Birleşmiş Milletler Askeri Gözlemci Misyonu ve Bağımsız Devletler Topluluğu Ortak Barış Gücü'nden oluşmaktadır.²⁵

Rusya'nın böl, parçala ve yönet politikası burada da görülmektedir. Açık ki Gürcistan'ı güç bir durumda bırakan bu kötü hadiseleri Rusya gizliden desteklemiştir. Yapılan bu destekleme hareketini, yani Abhazya'daki gergin çatışmaları Rusya'nın desteklediğini de bizzat Abhazya yetkilileri açıklamıştır. Burada dikkat çeken kısım ise Rusya'nın bu tehlikeli karışıklıkları kendi menfaatleri doğrultusunda stilize etmesidir. Rusya'nın Abhazya'yı destekleme veya desteklememesinin altında tamamen kendi çıkarlar ve bölgesel politikaları yatmaktadır. Menfaatlerine ulaşıncaya Abhazya'dan desteğini çekmesi ve Gürcistan'ı desteklemesi bu duruma bir örnektir. Fakat Abhazya bağımsızlığını ilan edince Rusya buna sessiz kalmış ve Abhazya'yı gizlice desteklemiştir. Çünkü Abhazya, Rusya sınırında yer alan ve Karadeniz bağlantısını sağlayabilecek Shumi limanına sahip bir kenttir. Bu liman aynı zamanda turizm ve tatil bölgesi olarak ilgi görmekte olan turistik bir coğrafyadır. Rusya'nın evveliyatından günümüze en büyük amaçları arasında bulunan sıcak denizlere inme planları bu ölçüde Abhazya'ya ayrıcalıklı bir değer kazandırmaktadır.²⁶

Uluslararası arenada Güney Kafkasya, transit pazar yolu üzerinde olduğu için önemi büyüktür. Bu önem sebebi ile Hazar Enerji Rezervlerinin hem siyasi hem de ekonomik anlamda fayda alanı geniştir. Bu fayda alanı Güney Kafkasya açısından Rusya Federasyonu'nun Hazar Bölgesine olan etkisi, ekonomik gibi birçok açıdan faydalı olduğu kadar batı ülkelerinin bu bölgeye ilgi duymasını da tehlike olarak algılayıp endişe uyandıran durumlarda meydana getirebilir.²⁷

26 Ağustos 2008 tarihi Abhazya ve Güney Osetya için önemli bir tarihtir. Rusya Hem Abhazya'nın hem de Güney Osetya'nın bağımsızlığını resmi olarak bu tarihte tanımıştır. Rusya'nın Bu resmi tanıma kararı dış politika açısından radikal bir dönüşümün belirtisi olmuştur. Bununla birlikte Rusya Federasyonu o coğrafyadaki 'Hami Devlet' olarak varlığını da pekiştirmiştir. Özellikle Abhazya'nın tanınma kararının hemen ardından Gürcistan Bağımsız Devletler Topluluğu'ndaki üyeliğine son vermiştir. Çünkü Gürcistan zaten bir taviz olarak bu topluluğa girmişti. Bu zaman diliminde BDT güçleri de Abhazya'dan çekilmiş, 2009 Haziran'ında da UNOMIG'in Abhazya'daki misyonu sonlandırılmıştır. Ancak UNOMIG'in misyonunun uzatılmamasında BM Güvenlik Konseyi daimî üyesi olarak Rusya devreye girmiştir. Rusya'nın bu politikasında değişikliğe gitmesinde ve Abhazya'yı desteklemesinde etken olan ilk sıradaki

²³ Shantadze, a.g.e., s. 108-109.

²⁴ Shantadze, a.g.e., s. 109-110.

²⁵ Shantadze, a.g.e., s. 109.

²⁶ Shantadze, a.g.e., s. 109-110.

²⁷ Alexander Rondeli, 'Pipelines and Security Dynamics in The Caucasus' **Insght Turkey**, C. 4, S. 1, 2002, s.13-14.

sebeplerinden birisi Gürcistan ile dış politika yönelimlerdeki farklılık ve çelişkilerdir.²⁸

2008 Ağustos ayında yaşanan savaş Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlıklarını kazanması ile sonuç bulurken aynı zamanda Rusya'nın da üstünlüğünün ortaya çıktığı söylenilebilir. Bu netice Gürcistan'ın Batı'ya olan güvenine zarar vermiştir. Türkiye açısından bakıldığında sınırlı imkânlardan dolayı yeterli ve etkin desteği sağlayamamış olması ile bölgedeki olumlu imajının sekteye uğradığı ifade edilmektedir. Henüz yakın sayılabilecek bir geçmişte 2010 yılında Şubat ayında Rusya'nın Abhazya'da askeri üs kurmasına yönelik bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Rusya'nın Karadeniz'deki varoluşunu daha da kuvvetlendirmiş, bölgede hâkim bir güç olma yönünde Rusya adına önemli bir adım atılmıştır.²⁹

Rusya'nın Abhazya'yı tanıması menfaatleri doğrultusunda olduğunu söylemek mümkündür. Abhazya açısından Rusya'nın resmi olarak tanıması, memnuniyet verici olmuştur. Ancak tarihsel geçmiş ve deneyimler bu duruma ihtiyatlı yaklaşmayı da beraberinde getirmiştir. Burada BM Güvenlik Konseyi daimî üyesi olan Rusya'nın Abhazya'yı tanıması da beynelmilel anlamda asimetrik bir güce sahip olduğunu da vurgulamak gerekmektedir.³⁰

Abhazya ve Güney Osetya Rusya tarafından tanınmış ancak batılı ülkeler tarafından tanınmamıştır. Ayrıca Bağımsız Devletler Topluluğu tarafından da tanınmamıştır. Ekonomik, sosyal, jeopolitik olarak ilişkilerin ve iş birliğinin çok fazla bir şey değiştirmedikleri ülkeler Abhazya'yı tanımıştır. Rusya'nın Abhazya'yı tanımasından sonra Rusya ile olumlu bir ilişki bağı bulunan Venezüella, Nikaragua gibi ülkeler Abhazya'yı tanımıştır. Pasifik Okyanusunun tam ortasında konumlanmış olan Nauru adası da 2009 yılında Abhazya'yı tanımıştır. 2018 yılında ise Çerkes-Abhaz diasporasının yaşadığı ve Rusya'nın etkin konumda olduğu Suriye de Abhazya'yı tanımıştır.³¹

Rusya ve Abhazya arasında 2015 yılının Mart ayında askeri ve güvenlik açısından stratejik değere haiz bir anlaşma zemini hazırlanmıştır. Üzerinde mutabakata varılan bu anlaşma ile Rusya ve Abhazya arasında bir ittifak sağlanmıştır. Bu ittifak askeri anlamda maddeleri de kapsamaktadır. Hususi olarak beş, altı ve yedinci maddelere bakıldığında Abhazya için Rusya'nın hava, kara ve deniz üzerinden güvenceci bir pozisyon veya bir rol üstlenmek istediğini söylemek mümkündür. Abhazya açısından bu anlaşma aynı zamanda dışarıdan gelebilecek tehlikelere veya Gürcistan üzerinden gelebilecek herhangi baskılara karşı bir güvenlik duvarı olma görevi üstlenme amacı da taşımaktadır. Ancak bunun yanında Rusya açısından bakıldığında Doğu Karadeniz'deki özellikle askeri anlamdaki varlığının ve etkinliğinin artması anlamına gelmektedir. Süreci içerisindeki gelişmeler Rusya'nın Abhazya'daki askeri olarak varlığını ve durumunu korumasına rağmen hem global hem de ekonomik açıdan yaşanan sorunlar ile 2014 yılından bu yana Kırım meselesiyle meydana gelen ekonomik boyuttaki problemlerden kaynaklı olarak Abhazya'ya ekonomik getirilerinde azalma olmuştur.³²

Rus Egemenliği Altındaki Osetya

Rusya Federasyonu egemenliği altında bulunan Osetya'yı iyi analiz edebilmek için Osetya ve Rusya arasında tarihsel olarak gelişen olayları tüm faktörleri ile ele almak gerekmektedir. Osetya ve Rusya arasındaki tarihi bağa bakıldığında aralarındaki ilişki 18. yüzyıla kadar uzamaktadır. Rusların Kafkasya'da ilerlemeye başlamaları ile birlikte Osetler Rus egemenliği çatısı altına girmeyi pek çok kez denemişlerdir. Bu doğrultuda Osetler 1749-1752 yılları arasında S. Petersburg'da devamlı elçilik bulundurma hakkı elde etmiştir. 1751 yılının Aralık ayında Rus Çariçesi Elizavete Petrovna Osetya'dan

²⁸ Muhittin Tolga Özsağlam, "Sınırlı Tanınan Abhazya Cumhuriyeti ve Rusya'nın Abhazya'daki Rolü", *Kafkasya Çalışmaları - Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 6, S. 11, 2020, s. 12.

²⁹ Aslıhan P. Turan, "Hazar Havzası'nda Enerji Diplomasisi", *"Bilge Strateji"*, C. 2, S. 2, 2010, s. 68.

³⁰ Özsağlam, a.g.e., s. 12.

³¹ Özsağlam, a.g.e., s. 13-14.

³² Özsağlam, a.g.e.,s. 1-20.

gelen elçilik heyetini görüşe kabul etmiştir. Bu kabulden sonra gerçekleştirilen görüşmelerde Osetya heyeti, Çariçe Elizaveta'dan Osetya'nın Rusya toprakları ile birleştirilmesini, Kafkaslar'da bağımsız dolanım hakkı ve Ruslar ile gümrüksüz ticaret yapabilme ayrıcalığı gibi isteklerde bulunmuşlardır. Rus Çariçesi taleplerin son iki tanesine ılımlı yaklaşmıştır. Osetya'nın Rusya'ya katılma isteğine karşın ise Osmanlı ve İran ile aralarındaki münasebetlerin bozulabilme ihtimaliyle olumlu değerlendirmemiştir. Ancak bunlara ek olarak Rusya yönetimi, Osetlerin Rusya saflarında olmalarını, inanç bakımından ise Ortodoksluğu yaymaları istenmiştir. Bu duruma emsal olarak 1768 yılında yaşanan Osmanlı Rus savaşı verilebilir. Bu savaşta Osetler Rusya'nın tarafında yer almışlardır. Bu gelişmenin devamında 1770 senesinde Osetler tekrar Rusya ile birleşme talebini yinelemiştir. Bu talebe Rusya, Rus İmparatorluğu Daryal vadisindeki Oset köyü Tsimi'de ilk karakolunu ve gözetleme istasyonunu kurarak karşılık vermiştir. Rus-Osmanlı savaşında Rusya'nın zafer elde etmesi neticesinde imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşmasıyla birlikte de Osetya toprakları Kabardino topraklarıyla birlikte Rusya'nın hâkimiyeti altına girmiştir.³³

Küçük Kaynarca anlaşmasının imzalanmasıyla Rus egemenliğine geçen Osetlerin belli bir kesimi inanç olarak İslam dinine mensupturlar. Müslüman olan bu halk anlaşma sonrasında 19. yüzyıl içerisinde Osmanlı İmparatorluğu topraklarına göç etmiştir. Genellikle Kars, Muş, Yozgat, Tokat dolaylarındaki köylere yerleştirilmişlerdir.³⁴

Gürcistan ve Güney Osetya'nın beraber yönetilmesi bölgenin Ruslar tarafından işgal edilmesiyle 19. yüzyılın ortalarından sonra olmuştur. Çarlık Rusya bu bölgenin idaresini Gürcü feodallerine bırakmıştır. Böylelikle de Gürcüler Güney Osetya bölgesini kendi toprakları olarak ilan etme hakkına sahip olmuşlardır. Çarlık Rusya'sı bu konuyu deklare etmiştir.³⁵

Rusya'nın uyguladığı politikalara bakıldığında etnik gruplar ile samimi bir şekilde ilgilenmediği açıktır. Rusya daha çok coğrafi ve stratejik bölgeler ile ilgilenmektedir. Kafkasya özelinde bu duruma bakıldığında durumun askeri ve jeopolitik-jeostratejik bir yönü bulunduğu aşikardır. Bu politikanın neticesi olarak da Osetya bölgesi Kuzey ve Güney olarak Kafkas sıradağları boyunca iki bölüme ayrılmıştır. Bu ayrılan iki bölüm; Kuzey Kafkasya'da olan ve Güney Kafkasya'da olan Rus yerel idarelerine bırakılmıştır. Kuzey Osetya'nın bir bölümü 19. yüzyılın ortasında önce Vladikafkas ilçesi olarak sonra da Askeri Oset ya da Oset ilçesi olarak ifade edilen Terek Eyaletine bağlı olan tek bir idari birim içinde toplanmıştır. Güney Osetya bölgesinin çoğu ise Tiflis'e, küçük bir kısmı da Kutais eyaletine bırakılmıştır. 18. yüzyıl içinde, Oset feodalleri, Kabardey prenslerine ait toprakları kiralarak Osetlerin köylere doğru hareket etmesini sağlamaya çalışmıştır. Bu strateji sonucu Osetler Mozdok ve Vladikafkas etrafındaki düz alanlara yerleşmiştir. Bu süreçlerin sonunda Osetler için 19. yüzyılın ilk yarısında ovaya göçme süreci toplu ve düzenli bir biçimde tamamlanmış oldu.³⁶

Güney Osetya bölgesine ve bu bölgede yaşanan sorunlar Sovyetler Birliği döneminde de süregelmiştir. Rusya'da patlak veren iç savaş 1918-1920 yıllarında neredeyse tüm Kafkasya'ya yayılmıştır. Menşevikler ve Kızıl Ordu kuvvetlerinin karşılıklı olarak girmiş oldukları mücadele kısa zamanda Osetya bölgesinde de baş göstermiştir. Rusya Komünist (Bolşevik) Partisi'nin Güney Osetya teşkilat yapılması 1918 senesinde oluşturulmuş ve etkin hale gelmiştir. Burada Osetler Gürcistan'daki Menşevik hükümetini karşılarına alarak fiili tavırlar sergilemişlerdir. Bu girişilen mücadele isyana dönüşmüş ancak Gürcistan Sosyal Demokratik Hükümeti tarafından kontrol altına alınmıştır. 1918 yılının 26 Mayıs'ında Gürcistan yönetimi toprakları içerisinde yaşayan tüm etnik gruplara karşı ılımlı bir tutum sergileyerek azınlıklara eşit siyasi ve sosyal haklar ile kendilerini bağımsız bir şekilde geliştirme imkanları sağlamıştır. Gürcistan bunlara ek olarak 1919 yılında uyguladığı farklı bir karar ile yerel yönetim

³³ Kalkan, a.g.e, s. 112.

³⁴ Kalkan, a.g.e., s. 112-113.

³⁵ Kalkan, a.g.e., s. 113.

³⁶ Kalkan, a.g.e., s. 113.

mekanizmalarını ortadan kaldırarak Güney Osetleri geleceklerini belirleme noktasında alacakları kararları kendilerinin belirlemesine izin vermemiştir.³⁷

Bu bağlamda Oset sorununun meydana çıkması 1920'lere dayandığı söylenebilir. Osetya'nın bağımsızlık serüveninde Kızıl Ordu'nun Gürcistan'ı işgali ve nihayetinde Sovyet hâkimiyetine girmesiyle tamamlanamamıştır. Sovyet yönetimi Osetya bölgesini önce ikiye ayırmıştır. Güney Osetya bölgesini Güney Osetya Özerk Bölgesi ismiyle 20 Nisan 1922 tarihinde Gürcistan'a bırakmıştır. Kuzey Osetya bölgesini ise 7 Temmuz 1925 tarihinde Rusya Federasyonu'na bırakmıştır. Ancak Kuzey Osetya Özerk Bölgesi 5 Aralık 1936'da Özerk Cumhuriyet statüsü almıştır. SSCB dönemi etnik ve milli ayrılıkların nispeten daha durgun olduğu bir dönem olmuştur. Bu paralelde Kafkasya'da ve tabii Güney Osetya'da da bu tip ayrılıklar açısından sessiz ve yavaş bir dönem olmuştur. Bu durumda etkili olan ana unsur hiç şüphesiz SSCB'nin yaydığı korku ve baskılayıcı politikasıdır. Bakıldığında Güney Osetya Gürcistan'a bağlı bir özerk bölge olsa da nihayetinde SSCB'nin çatısı altında olması dolayısıyla sorunlar tehlike arz edecek boyuta ulaşamamıştır. Ancak SSCB'nin çöküş sürecine girmesiyle bu durum değişiklik göstermiştir.³⁸

Osetlerin milli bir varlık ortaya koyma çalışmaları tarihin her döneminde az ya da çok kendini göstermiştir. Bunlardan en belirginini 'Birleşik Osetya Projesi'dir. Kuzey ve Güney'de yaşayan Osetleri bir araya toplayarak tek çatı altında birleştirme talebi bu projede yoğun olarak görülmektedir.³⁹

Güney Osetya'nın maddi manevi varlık gösterme taleplerinin karşısı olarak Kasım 1988 yılında Gürcü dilinin Güney Osetya bölgesinde kuvvetlenmesine yönelik olarak kabul edilen kanun Gürcü ve Osetleri tekrar karşı karşıya getirmiştir. 1989 tarihinde iki taraf arasında bir kanun savaşı başlamıştır. 26 Eylül 1989 tarihinde Oset dilini geliştirme programı kabul edilmiştir. Bu programa göre; Gürcü ve Rus dilleri ile birlikte Oset dilinin de bölgenin resmi dili olması talep edilmiştir. Fakat Gürcü basını Cumhuriyetteki tek resmi dilin Gürcüce olması yönünde haberler yapmıştır. Güney Osetya'da ki insanların az bir kısmı Gürcüce bildiğinden aradaki ilişkiler yeniden gergin hale gelmiştir. Güney Osetya bu yayınlara tepki olarak Moskova'ya mektup göndermiş, Gürcistan'ın dil politikasını anti-demokratik temellere kaynak göstererek şikâyetle bulunmuşlardır.⁴⁰

Gürcistan'ın Abhazya ve Güney Osetya ile yaşadığı sorunlarda Rusya sürekli olarak müdahil olmuştur. Bu minvalde Rusya 2 Aralık 2007 tarihinde gerçekleştirilecek olan genel seçimler için Abhazya ve Güney Osetya'ya da sandık kurulacağını ilan etmiştir. Bu ilan Gürcistan tarafından olumsuz bir tepki ile karşılanmıştır. Rusya'yı uluslararası normlara aykırı davrandığı gerekçesiyle protesto etmiştir.⁴¹

2008 senesi Gürcistan ile Güney Osetya arasında oldukça hareketli geçmiştir. O dönem Kosova'nın bağımsızlık sürecinin yaşandığı bir dönemdi. Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov Kosova'nın bağımsızlığını ilan ederse kendisi de Gürcistan topraklarındaki Abhazya ve Güney Osetya ile ilgili politikalarını değiştirmek durumunda kalacaklarını ifade etmiştir. Batılı ülkelere Abhazya ile Güney Osetya'yı tanıyabilecekleri yönünde korkutucu söylemlerde bulunmuştur. 17 Şubat 2008 yılında Kosova Sırbistan'dan ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu bağımsızlık birçok devlet tarafından resmen tanınmıştır. Kosova'nın bağımsızlığı Abhazya ve Güney Osetya halkları tarafından büyük bir umut kaynağı olmuştur. Rusya'nın Batı'ya verdiği gözdağı ile bu Abhaz ve Oset halkları ileri gelenleri Rusya ile diyaloglarını artırmışlardır. Moskova'ya gelen Abhazya ve Güney Osetya Devlet Başkanları Sergey Bagapş ve Eduard Kokoeti yakında bağımsızlıklarının tanınması için Rusya Federasyonu, Bağımsız

³⁷Yapıcı, M.İ. (2007). Kafkasya'nın sorunlu bölgesi: güney osetya. *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları Dergisi*, 2 (3), 71-104.

, a.g.e., s. 73-74.

³⁸ Kalkan, a.g.e., s. 115.

³⁹ Yapıcı, a.g.e., s. 74.

⁴⁰ Kalkan, a.g.e., s. 116.

⁴¹<http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=7704940>, Erişim tarihi: 12.11.2021.

Devletler Topluluğu ve diğer uluslararası örgütlere başvuracaklarını bildirmiştir. En nihayetinde 26 Ağustos 2008 tarihinde Abhazy ve Güney Osetya halklarının bağımsızlıkları Rusya tarafından tanınmıştır. Çok uzun bir süreden beri bağımsızlık için verilen mücadelede Abhazy ve Güney Osetya nihai hedeflerine ulaşmışlardır. Bunda Rusya'nın payı da vardır. Rusya böylece Gürcistan ile olan mücadelesindeki amaçlarından birini gerçekleştirmiş oldu. Ancak altını çizmenin fayda mülahaza edeceği konu ise Rusya'nın bu bağımsızlıkları tanıma kararına başta AGİT olmak üzere pek çok ülke tarafından tepki gösterilerek bu tutum eleştirilmiştir.⁴²

Etnik Çatışmalarda Rusya Federasyonu Etkileri

Kafkasya bölgesi tarihin her döneminde tartışmasız bir öneme sahip olmuştur. Yüzyıllar boyunca medeniyetlerin geçiş noktası olması, coğrafi özellikleri, önemli yollar üzerinde bulunması, sahip olduğu jeopolitik konum, enerji kaynakları, sıcak denizlere ulaşım anlamında önemli bir kilit noktası olması gibi pek çok faktör Kafkasya'nın ilgi odağı olmasında etkili olmuştur. Bunun yanında zengin dini, sosyal ve kültürel yapısı Kafkasların önemli olmasında etkili olmuştur. Kaçınılmaz olarak tüm bunların yanında bazı olumsuz durum ve gelişmelerde ortaya çıkmıştır. Bu bölgenin bir rekabet sahası olması bölgedeki hâkim gücün hangi devlet ya da devletler olacağı gibi konular da gündeme gelmiştir.⁴³ Tam bu noktada Rusya bölgedeki sahnede yerini almaktadır. Genel olarak Kafkasya da ancak Kafkasya politikaları kapsamında ise Gürcistan'da Rusya'nın hâkimiyet kurma çabaları her devirde süre gelmiştir. Gürcistan genelinde veya ülke içindeki belli etnik gruplar üzerinden bu ülkeye hâkim olma, ülkenin aldığı kararlarda doğrudan veya dolaylı olarak söz sahibi olma gibi bir mücadelesi söz konusu olmuştur ve olmaya da devam etmektedir.

Rusya'nın Gürcistan'a ve ülke sınırları içinde kalan her gelişmeye veya çatışmaya müdahil olmasının altında birden fazla sebep vardır. Dünya'da söz sahibi olma yarışı, iki kutuplu dünyada varlığını ve egemenliğini ortaya koyma amacı bunlardan genel olanları arasında sayılabilir. En eski bilinen ve vazgeçilmez değere sahip amaçlardan biri de Rusya Devleti'nin sıcak denizlere inme, Karadeniz'de tam bağımsız olma hayalidir.⁴⁴ Kafkasya bu noktada önemli bir konumu teşkil etmektedir.

Kafkasya'da etkin olan güçlerden konumuz gereği Rusya ele alınmaktadır. Rusya'nın Kafkasya üzerindeki temel politikalarına yön veren belli başlı hususlar söz konusudur. Rusya'nın Kafkasya'daki etkin olması açısından Gürcistan önemli bir aktördür. Rusya'nın Gürcistan bölgesindeki etkinliğini anlayabilmek için öncelikli olarak Rusya için Kafkasya ve Gürcistan'ın önemini, anlamını bilmekte fayda vardır. Sıcak denizlere inmek, güneyin kontrol altında tutulması, Karadeniz limanlarının anahtarı olması, güvenlik gibi pek çok etken bunlar arasında sıralanabilir. Aynı zamanda Avrupa ve Orta Asya'nın geçiş konumunda bulunması nedeniyle stratejik bir öneme sahiptir. Tüm bu sebepler beraberinde Rusya için Kafkasya'ya hâkim olmak ya da bölgede etkili bir güç olmak hem askeri hem de stratejik anlamda her dönem önem arz etmiştir.⁴⁵ Rusya bu politikalar doğrultusunda 1801'de Gürcistan'ı ardından 1810 yılında ise Abhazy'yı ele geçirmiştir. Daha sonra Osetya bölgesinde de etkin olarak stratejik yararlılık anlamında adımlar atmıştır.⁴⁶ Çalışmanın ilgili bölümlerinde Rusya'nın Abhazy ve Güney Osetya'yı resmi olarak tanıdığı ifade edilmiştir. Bu müdahalelerin ardında Rusya'nın gerçekleştirmeye çalıştığı belli amaçlar olduğu göz önündedir.

Çalışmanın birinci ve ikinci kısmında Gürcistan'da var olan etnik grupları ve bu grupların Gürcistan ile olan ilişkileri izah edilmiştir. Bu bölümde ise Gürcistan'da olan etnik gruplara, Rusya'nın bahsi geçen

⁴² Kalkan, a.g.e., s. 133-135.

⁴³ Fatih Yoldaş, "Soğuk Savaş Sonrası Rusya'nın Kafkasya Politikası", Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2010, s. 17-18.

⁴⁴ Derviş, L., ve Devrisheva, K. (2015). Çarlık rusyası'nın akdeniz politikası'nın arka planı. Cedrus, 3, 351-364.

⁴⁵ Yoldaş, a.g.e., s. 20-23.

⁴⁶ Yoldaş, a.g.e., s. 66.

çıkarları doğrultusunda müdahaleleri ifade edilecektir. Gürcistan ile ilişkileri ve Abhazya ve Osetya bölgelerinde yaşanan bağımsızlık mücadelelerindeki rolü bu anlamda ele alınacak temel konudur. Rusya'nın Gürcistan'daki etnik çatışmalara etkisini konu alırken tarihsel sıralı bir şekilde Abhazya ve Güney Osetya'ya müdahalesi izah edilmeye çalışılacaktır.

Gürcistan bağımsızlık sonrasında kendi geleceğini tayin planları yaparken aynı zamanda ülkede toprak bütünlüğünü sağlamaya çalışmaktadır. Ancak birden fazla etnik yapıya sahip olduğu için yönetim anlamında bazı sorunlar ile yüzleşmek durumunda kalmıştır. Ülke toprakları içinde yer alan Abhazya ve Güney Osetya kendi etnik, milli değerleriyle ayrı ve bağımsız birer yapı olmak istemektedirler.⁴⁷

Rusya için Gürcistan stratejik bir konuma sahip bir ülkedir. Bölgedeki enerji kaynaklarının varlığı ve bunların Avrupa pazarlarına ulaşım yolları, son dönemde Batı'nın Kafkasya'ya ve özellikle Gürcistan'a olan ilgisinin artmasına açıkça bir sebep olarak gösterilebilir. Bu kapsamda bölgedeki etnik çatışmalarda bir taraf olmak o bölgede doğrudan ziyade genellikle dolaylı yönden söz sahibi olmak anlamını taşımaktadır.⁴⁸

Rusya'nın Gürcistan üzerinden etnik çatışmalara bakış açısı ve yaklaşım tarzı mercek altına alındığında söylenmesi gereken ilk şey bu etnik gruplar üzerinden bölgesel ve uluslararası platformda yerini kuvvetlendirmektir. Etnik çatışmalar bir anlamda Rusya için Gürcistan ve Kafkasya'da söz sahibi olmak adına bir araç konumundadır.⁴⁹ Özellikle 1990'lı yıllardan sonra Rusya, Güney Kafkasya'daki etnik karışıklıklara daha da yakından müdahale etmeye, ilgi/alaka göstermeye başlamıştır. Bölgede aynı zamanda askeri bir varlık da gösteren Rusya, bu varlığını daimî tutmak için oradaki yönetimlere ve idarelere belli başlıklarda baskı yapma yoluna da gitmiştir. Bununla birlikte etnik gerginlik ve çatışmalarda arabuluculuk vesilesi olmaya çalışarak Kafkasya'da çatışmalar konusu bağlamında da Gürcistan'da etkin bir rol üstlenmeyi amaçlamıştır. Rusya sözde Transkafkasya'da barış ve istikrarın olmasını, ekonomik olarak kalkınmasını, etnik çekişmelerin ve çatışmalı süreçlerin sona ermesini istemekteydi. Fakat burada altı çizilmesi gereken bir konu mevcuttur. O da Rusya için en mutlak olanı, ilgili coğrafyada istikrarın olması değil o istikrarı kimin sağladığı veya temin ettiği konusudur. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Gürcistan milliyetçi bir yönetim kurarak daha önce bağımsızlıklarını ilan eden etnik grupları birer birer Gürcistan'a bağlama düşüncesi ile harekete geçmiştir. Ancak beklenmedik şekilde Abhazya ve Güney Osetya bu görüşteki Gürcistan'a karşı direniş göstermiştir. Rusya burada desteğini etnik gruplar tarafından kullanmıştır. Bununla da kalmamış doğrudan Gürcistan ve Abhazya ve Güney Osetya arasında yaşanan çatışmalara müdahil olmuştur. Bu gibi çatışmalı süreçlerin neticesinde Rusya ateşkes sağlamak için de çaba harcamayı ihmal etmemiştir. Bu çabası Rusya'nın gücünü sergilemesi ve olaylara doğrudan müdahil olması anlamına da gelmektedir. Rusya bu şekilde Abhazya ve Güney Osetya'da esen bağımsızlık rüzgarlarını daha da kuvvetlendirmiştir. Ayrıca bu düşünce için Abhazya ve Güney Osetya liderlerini cesaretlendirmiş, Gürcistan'dan ayrılmaları konusunda teşvik etmiş ve telkinlerde bulunmuştur. Devamında ise Rusya ile birleşmeleri için açık olarak düşüncesini karşı tarafa aksettirmiştir. Başka bir ifade ile asıl olarak Rusya hem askeri hem de siyasi olarak verdiği destek ile etnik çatışmalar daha da büyümüştür. Bu hareket ile Rusya'nın bilfiil çatışma sahalarına müdahalesi söz konusudur.⁵⁰ Burada Güney Osetya'ya bir parantez açmak yerinde olacaktır. Çünkü Güney Osetya ile ilgili problemlerin kaynağına bakıldığında Gürcistan ve Rusya arasındaki ilişkilere yani 19. yüzyıla kadar gidildiği görülmektedir. Rus-Kafkas savaşları sırasında Rusya bölgeyi daha rahat idare altına almak, Gürcü feodallerini yanına çekme amacı doğrultusunda Osetya'yı bölerek

⁴⁷ Güngör, B. (2013). Kafkasya bölgesinde uluslararası aktörlerin değişmeyen mücadele alanı: Gürcistan., a.g.e., s. 46.

⁴⁸ Fırat Karabayram, "**Rusya Federasyonu'nun Güney Kafkasya Politikası**", Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2007, 138.

⁴⁹ Nazakat Karıмова, "**Rusya'nın Kafkasya Politikası Ve Azerbaycan İle İlişkileri**", Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2019, s. 41.

⁵⁰ Reha Yılmaz, "Bağımsızlık Sonrası Dönemde Rus-Gürcü İlişkileri ve Kırılma Noktaları", Avrasya Etüdleri, C. 38, S. 2, 2010, s. 26-28.

Güney Osetya kısmını Gürcülerin idaresine bırakmışlardır. Böylece Güney Osetya toprakları Gürcistan'ın mülkü sayılmıştır. Bu durum Sovyetler döneminde de devam etmiştir. Rusya burada Osetlerin birleşmesine engel olan bir aktör konumunda olmuştur.⁵¹

Rusya'nın en önemli Gürcistan politikası, Abhazya ve Güney Osetya'nın Gürcistan'dan ayrılmasını sağlamaktır denilebilir. Bu da ancak etnik çatışmaların körüklenmesi ile gerçekleşecek bir amaç olmuştur.⁵² Bakıldığında Rusya'nın Güney Osetya ile ilgili temel düşüncesi Osetlerin bağımsızlığından ziyade Gürcistan'ın Batı tarafından tanınan toprak bütünlüğünün bozulmasını sağlamak olduğu ifade edilmektedir. Bu doğrultuda Güney Osetya'nın sık sık beyan ettiği Rusya'ya katılma fikri uygun görüştür. Bunun bir diğer ifadesi de Güney Osetya'nın ilhak edilmesidir. Burada Güney Osetya'nın bağımsız olma çabaları ve Rusya'nın da bunu desteklemesi kadar beynelmilel aktörlerin de desteğini almak da önem arz eder. Çünkü Batı tarafından tanınan Gürcistan'ın sınırları için askeri ve diplomatik faaliyetler sonucunda Rusya'nın bu bölgeye nüfuz ettiği ispatlanmış olacaktır. Rusya Gürcistan'daki etnik çatışmalardan kendi menfaatleri ışığında sonuçlar elde etmek için bir taraftan Gürcistan'a askeri birlik sevkiyatı yaparken bir taraftan da savaş bölgesinde gerçekleştirilen savaş suçlarını delilleri ile belgelendirmek maksadı ile ekipler oluşturmuştur. Bu ekiplerin nihai görevi oradaki suçlarla ilgili delil toplamak ve bu delilleri kabul görülebilirlik açısından belgelendirmektir. Rusya'nın buradaki amacı Gürcistan'ın Güney Osetya'da savaş suçu işlediğini ortaya koymak ve Güney Osetya'nın bağımsızlığını meşrulaştırmaktır.⁵³ Bu uygulama Rusya'nın Gürcistan'daki etnik çatışmalardaki asıl hedeflerinin alt metni niteliğindedir. Bununla birlikte Rusya yalnızca askeri olarak bölgeye müdahale etmemiştir. Basın ve medya araçlarını da etkin bir şekilde kullanmıştır. Gürcistan'ın bölgede Osetlere karşı savaş suçu işlediğine dair Rus basın yayın organları sürekli duyurularında bulunmuştur. Rus basınının bu haberlerin üzerinde durmasının özellikle bir sebebi vardır. Kosova'nın bağımsız olduğu dönemlerde Rusya Gürcistan'daki etnik çatışmaları daha da yakın merceğe altına almıştır. Amaç özellikle Güney Osetya'yı da Kosova gibi dünya kamuoyunda göstermektir. Böylece batılı ülkelerden ve dünyadan destek almayı sağlamak Rusya'nın politikaları kapsamındadır.⁵⁴

Osetler iki farklı bölgeye ayrılmış bir etnik yapıya sahiptirler. Kuzey Osetler Rusya hâkimiyeti altında hayatlarını sürdürürken Güney Osetler ise Gürcistan hâkimiyeti altında yaşayan etnik millettir. Güney Osetlerin aslolan hedefleri daha öncede belirtildiği gibi 1992 yılında imzalanan Dagomis Antlaşması ile Kuzey Osetler ile beraber 'birleşik osetya' projesini hayata geçirmektir. Bu anlaşmada Kuzey Osetya, Güney Osetya, Gürcistan ve Rusya temsilcileri yer almıştır. Rusların bu anlaşma komisyonunda yer alması Gürcistan'daki etnik çatışmalarda etkin bir aktör olduğunun da göstergesidir.⁵⁵ Rusya'nın etnik çatışmaları dış politikada, bölgesel olarak ise Güney Kafkasya'da kendi çıkarları/faydaları ışığında kullandığının en açık örneği olarak Abhazya ve Güney Osetya bölgelerindeki tutumu verilebilir.⁵⁶

Abhazya bölgesi Rusya için ayrı bir önem arz etmektedir. Ekonomik ve stratejik anlamda Gürcistan ve Abhazya Karadeniz'e açılan önemli bir ticaret hacmine sahip bir limandır. Bu hususta Rafet Altunkaya'nın "Rusya, Abhazya aracılığı ile Karadeniz'de daha çok yer kazanmak istiyor." şeklindeki ifadesi Abhazya'nın Rusya için ne anlama geldiğini açıklar niteliktedir. Bunlara ek olarak Abhazya turistik ve tarımsal anlamda oldukça zengin bir coğrafyaya sahiptir. Dolayısıyla Abhazya Rusya için her zaman göz önünde bulundurulması gereken bir bölgedir.⁵⁷

⁵¹ Karabayram, a.g.e.,s 148.

⁵² Cenap Çakmak, "Rusya'nın Güney Osetya Politikası, Neo-Self Determinasyon Ve Ucm'nin Rolü", **Bilge Strateji**, C. 1, S. 1, 2009, s. 53.

⁵³ Çakmak, a.g.e., s. 54.

⁵⁴ Çakmak, a.g.e. s. 58.

⁵⁵ Girişen, S.(2019).Tarihçe ve ilişkiler bağlamında 2000-2018 yılları arasında abhazya ve osetya (kuzey- güney) sorunu, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, YÖK Ulusal Tez Merkezi,(552532). a.g.e, s. 187.

⁵⁶ Tüysüzöğlü, a.g.e., s. 198.

⁵⁷ Güner. F. (2010). Gürcü-abhaz çatışması ve türkiye'ye yönelik yansımaları, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,

Eduard Şevardnadze döneminde Gürcistan Abhazya bölgesinden çekilmek durumunda kalmıştır. Eski Gürcistan cumhurbaşkanının Rusya'ya verdiği tavizlerden birisi de Gürcistan'ın Bağımsız Devletler Topluluğuna (BDT) üye olması denilebilir. Bu üyelik sonrasında Abhaz tarafıyla 1994 yılında bir ateşkes anlaşmasının yapılması izlenmiştir. Yapılan bu anlaşma ile BDT barış gücü adına Rus askerlerinin görev yapma imkânı gündeme gelmiştir.⁵⁸ Gürcistan Bağımsız Devletler Topluluğu'na ilk etapta katılmamıştır. Rusya uluslararası arenada Kafkasya'nın sisteme dâhil olma eğiliminden dolayı bütün Güney Kafkasya'nın BDT'ye katılması tarafında görüş ve düşüncelere sahip olmuştur. Gürcistan ve Abhazya arasında vuku bulan olaylar Rusya'nın bu isteğine cevap verecek nitelikte bir zemin oluşturmuştur. 1992 yılında Abhazya Gürcistan'dan ayrılmak istediğini dile getirmişti. Bu istek Gürcistan ve Abhazya yönetimini karşı karşıya getirmişti. Tarihi bu süreçler ayrıntılı olarak iltisaklı bölümlerde izah edilmiştir. Bu süre zarfında Rusya'nın tutumu Abhazya'nın bağımsızlığını onaylar bir nitelikte değildi. Çünkü Abhazya'nın bu bağımsızlık isteği sınırları içindeki Çeçenleri de öncülük ederek ayaklandırmıştı. Bu sebep ile Rusya 26 Kasım 1993 tarihinde Abhazlar'ın bağımsızlık isteğini kınadığını duyurmuştur. Bu konjonktürde Gürcistan-Abhazya arasındaki çatışmaya Batılı ülkelerin ve Birleşmiş Milletlerin etkisi yeterli olmayınca Gürcistan Rusya ile aynı doğrultuda bir politika izlemek durumunda kalmıştır. Bu kapsamda Gürcistan BDT'ye katılma konusunda istekli olmadığı halde dahil olmuştur. Hatta Kasım 1993'te Şevarnadze, 'Abhazya düştükten sonra istemediğim halde BDT'ye katılmak tek seçenektir.' şeklindeki ifadesi ile o gün ki mevcut zorunluluğu dile getirmiştir. Bu cümle aynı zamanda Rusya'nın Gürcistan'daki dengelerde etkin ve yönlendirici bir konumda olduğunu göstermektedir. Ancak burada Gürcistan'ın Abhazya'yı tekrar hakimiyeti altına almak gibi bir düşüncesinin her dönem geçerli olduğunu belirtmek gerekir.⁵⁹

4 Nisan 1994 tarihinde Gürcistan ve Abhazya meselesinde baş aktör olarak Rusya'nın ev sahipliğinde bir araya gelen bu iki taraf arasında bir deklarasyon imzalanmıştır. Bu deklarasyona Rusya, AGİT ve BM temsilcileri de imza atmıştır. 1994 Mayıs'ında BDT bünyesinde çatışma bölgelerine Rus birliklerinden oluşan barış güçlerinin gönderilmesi kararı alınmıştır. Bu hamle ile aslında Rusya Gürcistan'da ve ülkenin iç işlerindeki etnik meselelerde aktif olmanın yanı sıra bölgede resmi olarak asker bulundurma hakkını da bilfiil elde etmiştir. Ayrıca askeri üs kurmuştur. 1994 yılından sonra ise Rusya Abhazya'yı ekonomik olarak da kontrol etmeye başlamıştır. 1995'de Rusya ve Gürcistan arasında bir başka anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma her beş yılda bir yeniden uzatılması kaydı ile 25 yıl boyunca Rus askeri üssünün Gürcistan'da konuşlanmasını içermektedir. Bu anlaşmayı iki taraf da kabul etmiş, her iki tarafın meclisinin onayı ile yürürlüğe gireceği belirtilmiştir. Özellikle 1990'lı yıllara ve daha çok 1994-1995 yılları arasındaki gelişmelere bakıldığında Rusya'nın Gürcistan üzerinde askeri, ekonomik, diplomatik olarak nüfuzu olduğunu söylemek mümkündür.⁶⁰

Rusya dış politikada 1991 yıllarında ve sonrasında bazı halklara vatandaşlık vermiştir. Bu uygulama Rusya'nın nüfuz alanını genişletmek için gerçekleştirilmiş bir adımdır. Uygulama alanlarından ikisi de Abhazya ve Güney Osetya'dır. Bu bağlamda kimlikler üzerinden Rusya'nın Gürcistan'daki etnik çatışmalara haklılık payı ile müdahil olduğu söylenebilir. Ortak geçmişe bakıldığında Bolşevik devrimi sonrasında Gürcistan (1918-1921) bağımsızlığını korumak istemiştir. Ancak Bolşevikler Gürcistan'ı kontrol altında tutabilmek için Çarlık zamanında Tiflis yönetiminden yani Gürcistan'dan kısmen ayrılmış olan Abhazya ve Güney Osetya'dan alternatif bir basamak olarak faydalanmak istemiştir. 1920'li yıllarda Abhazya bölgesine Sovyet Sosyalist Cumhuriyet, Güney Osetya ise özerk bölge olarak ilan edilmiştir.

Yüksek Lisans Tezi, YÖK Ulusal Tez Merkezi, (27302). , a.g.e., , s. 98.

⁵⁸ Mitat Çelikpala, "Başarısız Devlet- Demokratik Model Ülke Sarmalında Gürcistan'ın 20 Yılı", *Journal of Central Asian & Caucasian Studies*, C. 7, S. 14, 2012, s. 5-6.

⁵⁹ Hayri Çapraz, "**Rusya'nın Güney Kafkasya Politikası ve Batılı Devletler (1991-2000)**", Fatih Bayram ve ğakir Yılmaz (Der.), **Avrasya Edütleri** içinde (ss. 125-146), Ankara: Türk İş Birliği ve Kalkınma idaresi Başkanlığı, 2006, s. 129-130.

⁶⁰ Çapraz, a.g.e., s. 130-131.

Gürcistan'ın bu dönemde bu iki bölge ile ilgili sorunu meydana çıkmış ancak çözüm sağlanamadan SSCB dönemine devredilmiştir. 1991 yılından sonra kimlik algısı biraz daha çatışmacı bir nitelik kazanmıştır. Mihail Gorbaçev gergin durumda olan Gürcü-Abhazya ilişkilerinin eski yapısına dönmek için referandum teklif etmiştir. Bu referandumda Abhazlar özerk bir statü ile Moskova'ya bağlanmak istediğini belirtmiştir.⁶¹

Rusya'nın Abhazya ve Güney Osetya'ya vatandaşlık vermesi ile ilgili süreç 1991 yılından sonra gelişme göstermiştir. Bu süreçte, 1991 yılı ve sonrasında Güney Osetya ve Abhazya'da yalnızca SSCB pasaportu bulunmaktaydı. Bu sıralarda Gürcistan pasaportlarının dağıtımı durdurulmuş fakat yerine muadil bir belge verilmemiştir. Güney Osetya'nın evvelden beri gelen Rusya hâkimiyetine girme arzusu 1992 yılında tekrarlanmıştır. O yıl Güney Osetya Rusya'dan kendilerine vatandaşlık verilmesi yönünde talepte bulunmuştur. Ancak bu talep Gürcistan'ın Bağımsız Devletler Topluluğunda olmasından kaynaklı kabul görülmeyerek reddedilmiştir. Ancak Rusya yurt dışı seyahatlerinde kolaylık sağlamak adına her iki etnik gruba da pasaport vermiştir. Rusya açısından dünyada aktüel siyasette yaşanan gelişmeler neticesinde 2002 Vatandaşlık Kanunu yürürlüğe koyulmuştur. Bu kanun bağlamında Rusya soydaşlarının hak ve hukuklarının korunması söylemiyle Abhazya ve Güney Osetya'ya vatandaşlık verme süreci başlatmıştır. Bu hamlenin Gürcistan'ın Güney Osetya ve Abhazya'ya olan askeri müdahale ihtimali kapsamında geliştiği söylenebilir. Aynı zamanda Rusya'nın bu bölgelere bir taahhüdü olarak nitelendirilmiştir. İfade edilen verilere göre 2007 yılına kadar Abhazya nüfusunun yaklaşık olarak yüzde seksenine Rus pasaport verilmiştir. Güney Osetya için ise 2007 yılı sonunda nüfusun yüzde doksan yedisine vatandaşlık verildiği kaydedilmiştir.⁶²

Rusya için Kafkasya aynı zamanda bir tampon bölgesi niteliğindedir. Bu coğrafyada her zaman varlığını devam ettirmek istemiştir. Bu sebeple bu coğrafyadaki etnik gruplara karşı göç politikası ve dil açısından asimile etme politikaları yürütülmüştür. Örneğin Abhazlar köken itibarıyla 12. yüzyıldan daha eskiye kaynaklık eden tarihi bir yapıya sahiptir. Devlet geleneği anlamında da eski Kafkas halklarına münhasırdırlar. Konuşma dili kapsamında Abhazca dili hakimdir. Ancak 19. Yüzyıl sonlarına doğru Rus hâkimiyeti ile birlikte Rus alfabesini kullanmaya başlamışlardır. Her manada bağımsızlığı savunan Abhazlar dil olarak da Gürcü ve Rus etkisinde kalmış ancak günümüzde Latin alfabesini kullanmaktadırlar.⁶³

Rusya için Abhazya sıcak denizlere ulaşmak ve Karadeniz hakimiyeti için önemli bir kapıdır. Bu sebeple bu bölgede sorun yaşamadan uzun süre hâkimiyet kurabilmek adına göç ve iskân politikasını etkin kullanmıştır. Abhazya açısından Rusya ele alındığında, Gürcistan'ın saldırgan, sert tavır ve tutumlarına karşın Rusya ile yakın ilişkiler kurmak zorunda kalmışlardır. Fakat kaderlerinin tayinini kendileri tarafından şekillendirilmesi açısından çaba sarf etmişlerdir. Hem Abhazya hem de Osetler Rusya ve Gürcistan'ın uyguladığı iskân ve zorunlu göç politikaları neticesinde kendi coğrafyalarında azınlık durumuna düştüğü görülmektedir.⁶⁴

Güney Kafkasya, tarih boyunca çeşitli medeniyetlerin geçiş güzergahı olan ve sahip olduğu coğrafi ve stratejik konum sebebiyle büyük devletlerin mücadele ve rekabet alanı olmuştur. Tabii aynı zamanda etnik ve dini anlamda da farklı gruplarında yaşadığı bir coğrafya olmuştur. Bu nedenle çatışma ve güç mücadelelerinin sıklıkla yaşandığı bir bölgedir. Sovyetlerin Birliğinin dağılmasının ardından Gürcistan'ın bağımsızlığını deklare ederek kendi sınırları içerisinde hâkimiyet kurma girişimleri bazı etnik gruplar ile

⁶¹ F.Didem Ekinci, "İnşacılık, Kimlik, 'Üretilmiş' Vatandaşlar: Rusya'nın Abhazya ve Güney Osetya'da Vatandaşlık Politikaları", *Uluslararası İlişkiler*, C. 16, S. 61, 2019, s. 103.

⁶² Ekinci, a.g.e., s. 104.

⁶³ Şabanov Şabanov, M. (2012). Rusya federasyonu'nun güney kafkasya politikası. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, YÖK Ulusal Tez Merkezi, (330302) , a.g.e., s. 144.

⁶⁴ Şabanov, a.g.e., s. 144-147.

arasında çekişmeleri beraberinde getirmiştir. Bunların en başında Abhazya ve Güney Osetya gelmektedir. Rusya yeni dünya düzeninde Batı ile giriştiği nüfuz mücadelesinde Güney Kafkasya önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle Sovyet sonrasında tekrar etkin ve güçlü bir aktör olmak için bölgedeki etnik çatışmaları kendi faydaları, çıkarlarına yönelik olarak ülkeleri baskı altına almak istemektedir. Bu anlamda Abhazya ve Güney Osetya'ya Gürcistan ile olan sorunlarda gerektiğinde askeri olarak yardım etmiştir. Ekonomik olarak kalkınmaları için Rusya kendi bütçesinden para ayırmıştır. Bunun yanında bu etnik gruplara Rusya'da serbest dolaşım, seyahat ve ticaret hakkı tanınmıştır. En kayda değer olanı ise bu etnik gruplara Rus vatandaşlığı verilmesidir. Bu hamle etnik grupların ileriki süreçlerde Gürcistan'dan koparılarak, Rusya'nın hakimiyeti altına getirilmesi bakımından önemli bir yerde durmaktadır.⁶⁵

Çalışmanın tarihsel ve analiz kısımları toparlandığında Abhazya ve Güney Osetya'nın da belli dönemlerde Rusya idaresi altına girmek istediği görülmektedir. Bu durum aslında Rusya'nın Kafkasya'da, Gürcistan'da ve etnik gruplar üzerinde oldukça etkili olduğunu göstermektedir. Gürcistan'ın ise mevcut yapıyı toprak bütünlüğünü korumak ve kontrol altında tutmak için Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlık düşüncelerine ve dahi bu yöndeki eylemlerine ılımlı yaklaşmamıştır. Bu zıtlık içeren durum her iki tarafı zaman zaman karşı karşıya getirmiştir. Dönemsel olarak da bölge kanlı çatışmalara sahne olmuştur. Burada Rusya etkin güç göstergesi anlamında bazen arabuluculuk görevini üstlenmiştir bazen de çıkarları doğrultusunda ayrılıkçı bölgeler lehine tavır/tutum sergilemiştir. Ancak Rusya'nın ana hedefi etnik grupların bağımsızlığından ziyade her daim kendi bölgesel faydaları ve çıkarları söz konusu olmuştur. Bu durum Rusya'nın tarihsel süreç şeması içerisinde Gürcistan, Abhazya ve Güney Osetya ile ilgili politika, uygulama ve yaptırımlarını açıkça destekler niteliğe sahiptir.

Sonuç

1991 Yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin dağılması sonucunda Kafkasya Bölgesinde bir güç boşluğu ve güvensizlik ortamı oluşmuştur. Eski gücünü, konumunu ve prestijini kaybeden Rusya Federasyonu bölgede ve uluslararası arenada eski etkinliğini geri kazanma arayışları içerisine girer. Bu arayış kapsamında bölgede egemenliğini kazanan, bağımsızlığını ilan eden ve halihazırda bağımsızlık isteyen toplumlar Rusya Federasyonu'nun bölge politikaları arasında yerlerini almışlardır. Rusya Federasyonu'nun Gürcistan'ın iç ve dış sorunlarına müdahil olarak eski etki alanını tesis etmeye yönelik uyguladığı politikalar, bölge ülkelerinin toprak bütünlüğüne ve güvenliğine gölge düşürdüğü aşikardır.

SSCB'nin dağılmasından sonra Güney Kafkasya Ülkeleri aniden gün yüzüne çıkan bağımsızlık ortamına plansız ve hazırlıksız yakalanmışlardır. Bu bağımsızlık ekseninde Abhaz ve Oset Halkları da egemenliklerini istemişlerdir. Bu istekler söz konusu olduğunda Rusya Gürcistan'ın karşısında yer almıştır. Bu sebeptendir ki Gürcistan batı eksenli politikalar benimseyerek bölge dışı güçler ile etkileşim haline girmek zorunda kalmıştır.

Kafkasya Bölgesinin coğrafi yapısı, jeopolitik konumu, enerji kaynakları ve bu kaynakların pazarlara ulaştırılmasındaki avantajları göz önünde bulundurulduğunda dünya siyasetinde bu bölgenin önemi artmaktadır.

Rusya'nın Kafkasya bölgesindeki önemli hedeflerinden biri, petrol ve doğalgaz gibi enerji kaynaklarına sahip olmaktır. Kafkasya'daki bu enerjiyi de dünya pazarlarına götürebilecek köprü olması açısından Gürcistan kilit noktası konumundadır.

'Yakın Çevre' doktrini kapsamında Rusya Federasyonu Güney Kafkasya'da özellikle de Gürcistan üzerindeki eski hegemonyasını kurma çabası içerisinde olmuştur. Nitekim bölgede meydana çıkan güvenlik çatışmaları ilgili ülkelerin uluslararası ve bölgesel örgütlere katılımını tetiklemiş ve bu da kutuplaşmalara sebep olmuştur.

⁶⁵ Yılmaz, a.g.e., s. 21-39.

Bölgenin güvenli bir ortama dönüştürülmesi, kalkınması ve istikrarının sağlanması için bu sorunların çözümlenmesi gerekmektedir. Devletler Kafkasya Bölgesinde etkin olma, buradaki bölge devletleri ile ittifak kurarak kendi çıkarları güdümünde politikalar ve stratejiler üretmektedirler. Bu sebepten ötürü Güney Kafkasya bölgesindeki sorunlara ve çatışmalara çözüm arayışları sonuçsuz kalmaktadır.

Gürcistan bu sorunları çözümü odaklı olarak Abhazlara ve Osetlere geniş kapsamlı bir özerklik telifinde bulunmuştur. Bu teklif Rusya'nın hakimiyeti altında bulunan Kuzey Osetya Cumhuriyetine tanınan haklardan daha ayrıcalıklı bir teklif olmuştur. Ancak Osetler özerklik yerine egemenlikleri için savaştan yana tercihlerini kullanmışlardır. Abhazyaya ise geçmişte Rusya'nın da desteği sayesinde Gürcistan'a karşı başarı ile sonuçlanan savaşların ardından son zamanlarda Rusya'nın desteğini çekmesi üzerine daha ılımlı bir tavır sergilemeye çalışmıştır.

Abhazyaya, uluslararası antlaşmalarla kurulan ve dış ilişkilerde federe devletlerin birbirinden bağımsız olduğu Konfederasyon yönetim şeklini istemekle beraber, Gürcistan'dan teklif gelmesi halinde anayasa ile kurularak devletlerin birbirine bağlı olduğu Federasyon yönetim şekli içinde masaya oturabilecekleri tarzında söylemlerde bulunmuştur. Ancak Gürcistan yönetimi milliyetçi bir bakış açısı ile Abhazyadan sürgün edilen 250.000 Gürcü Halkının topraklarına geri dönmesi şartı ile bir anlaşma ortamının sağlanacağını dile getirmiştir.

Sonuç olarak; SSCB'nin dağılmasının ardından bölgedeki etnik gruplar (Abhazyaya ve Osetya) etnik kimlik ve milliyetçilik duyguları ile daha da istekli bir şekilde haklarını aramaya başlamışlardır. Ancak bu arayış esnasında ne kendileri ne de karşılarındaki muhatapları (Gürcistan) kendilerinden taviz verme yoluna gitmemişlerdir. Bu yaklaşım tarzı bölgedeki etnik çatışmaları daha çok kuvvetlendirerek sorunun yerel aktörler (Abhazyaya-Gürcistan, Osetya-Gürcistan) arasında çözümlenemeyecek hale getirmiştir.

Bahse konu Etnik çatışmalar bölgede mevcut politikaları olan ve bölgede söz sahibi olmak isteyen devletlerin kullandığı bir araç haline gelmiştir. Bu aracı da en etkin şekilde kullanan devlet ise SSCB'nin dağılmasından önce bölgedeki en önemli güç merkezi olan Rusya Federasyonu olduğu anlaşılmaktadır. Rusya'nın Abhazyaya ve Güney Osetya bölgelerinin bağımsızlık ve egemenlik çabalarını kendi çıkarları ve politikalarını uygulamak için kullanmakta olduğu açıkça söylenebilir. Aslında bu bölgelerin egemenliklerini ilan edip bağımsız olmaları Rusya açısından dezavantajlı bir durumu ortaya çıkarır.

Kısacası; Kafkasya bölgesini yer küre üzerinde anlamlı kılan, jeopolitik ve jeo-stratejik konumunun yanı sıra zengin enerji kaynaklarına sahip olmasıdır. Dünya üzerinde insan nüfusunun artması ile hem gıda hem de enerji tüketimi doğru orantılı olarak artış göstermektedir. Tüklenen enerji kaynakları, bu kaynakların üretim maliyetini ve tüketim bedelini de artırmaktadır. Günümüzde doğalgaz ve petrol gibi enerji kaynakları konusunda bölgesel ve uluslararası yaşanan sorunlar konunun önemini açıkça ortaya çıkarmaktadır. Bu sebeple söz gelimi devletler yeni enerji kaynakları keşfetmek yerine var olan kaynakların bulunduğu bölgeler üzerinde hakimiyet kurarak enerjiyi daha az maliyetli bir şekilde dünya pazarlarına ulaştırmanın yollarını aramışlardır. Rusya da bu amaç çerçevesinde politikalarını şekillendirmektedir. Bunu gerek Gürcistan gerek Abhazyaya ve Güney Osetya gibi etnik gruplara olan müdahalelerinden görmek mümkündür.

Gürcistan sınırları içerisindeki, Abhazyaya ve Osetya'nın konu olduğu etnik kimlik çatışmalarının çözümü ulaşması Rusya Federasyonu'nun aleyhine bir durum olacağı için bu sorunların bölgedeki enerji kaynaklarının tükenme noktasına gelene kadar devam edeceği öngörülmektedir.

Günümüzde Rusya ile Ukrayna arasında savaş eşiğine kadar gelen kriz bu çalışmamızı destekler niteliktedir. Aynı benzerlikte Ukrayna da SSCB'nin dağılmasından sonra özerkliğini kazanmış bir ülke konumundadır. SSCB'nin dağılmasından sonra Ukrayna sınırları içerisinde kalan Kırım'ın Sivastopol kenti bölgenin stratejik öneme sahip alanlarından birisidir. Sivastopol önemli bir liman şehri olmakla

birlikte aynı zamanda Karadeniz Donanmasına sahiptir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Sivastopol'un Ukrayna toprakları içerisinde kalması Rusya ile aralarında birçok kez sorun çıkarmıştır. Karşılıklı yapılan müzakereler sonrası Rusya belli bir yıla kadar bu limanı kullanma hakkını elde etmiştir.

Kırım kara sahası içerisinde zengin petrol ve doğalgaz kaynaklarını bulunduran bir adadır. Adada nüfus çoğunluğunun da Rus olduğu bilinmektedir. Rusya hem kaynak temini hem de bölgedeki eski hakimiyetini geri kazanması konusunda Kırım Adasını önemli bir toprak parçası olarak görmektedir. Bu sebeplerden ötürü Rusya, Ukrayna'nın ABD ve NATO'ya yakınlaşmasını istememektedir. ABD ise bölgede Ukrayna'yı destekler nitelikte söylemlerde bulunmuştur. Bu durumun Rusya-Ukrayna ilişkilerini daha da çıkmaza yönlendirdiği açıkça görülmektedir. Rusya tarafından yapılan açıklamalar Avrupa'da savaşın istenmediği yönünde olsa da NATO ve ABD tarafından yapılan açıklamalar ise Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesinin an meselesi olduğu yönündeydi.

Nisan 2022 tarihlerinde devam etmekte olan Rusya-Ukrayna savaşında birçok ülke gibi Gürcistan yönetiminin de Ukrayna lehine yapmış olduğu açıklamalar sonucu gündeme gelen Güney Osetya konusu bahse konu bu çalışmayı destekler niteliktedir. Güney Osetya yönetimi, Güney Osetya'nın Rusya Federasyonu'na dahil olması doğrultusunda referandum hazırlıkları yapıldığı şeklinde yapmış olduğu açıklamalar haber ve medya kaynaklarında yer almıştır. Bu kapsamdaki açıklamalar Rusya Federasyonu'nun Güney Kafkasya politikalarında izlemiş olduğu yol ve yöntemlerin güncelliğini koruduğunu açıkça göstermektedir

Rusya Kafkasya Bölgesi'ndeki varlığını korumak daha güçlü bir konuma getirmek ve bölgedeki enerji kaynaklarını/koridorunu özgürce kullanmak için her türlü savaşı göze alacağı konusunda şüpheye mahal vermemektedir.

Kaynakça

- Acar, D. Ş. (2005). Soğuk savaş sonrası dönemde kafkaslar ve güvenlik sorunları. *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 5, 163-182
- Baev, P. K. (2001). Russia's policies in the southern caucasus and the caspian area. *European Security*, 10(2), 95-110.
- Bozkaya, Ö. ve Eylemler, S. (2019). Güney kafkasya'da ülke içinde yerinden edilmiş kişiler sorunu: avrupa birliği'nin yaklaşımı üzerine bir değerlendirme. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 18 (1), 109-142.
- Çakmak, C. (2009). Rusya'nın güney osetya politikası, neo-self determinasyon ve ucm'nin rolü. *Bilge Strateji*, 1(1), 51-70.
- Çapraz, H. (2006) Rusya'nın güney kafkasya politikası ve batılı devletler (1991-2000), F. Bayram ve Ş. Yılmaz (Der.),Avrasya Edütleriçinde (ss. 125-146), Ankara: Türk İş Birliği ve Kalkınma idaresi Başkanlığı.
- Çelikpala, M. (2010). Başarısız devlet- demokratik model ülke sarmalında gürcistan'ın 20 yılı. *Journal of Central Asian & Caucasian Studies*, 7 (14), 1-35.
- Demir, A. F. (2003). Türk dış politika perspektifinden güney kafkasya. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Derviş, L., ve Devrisheva, K. (2015). Çarlık rusyası'nın akdeniz politikası'nın arka planı. *Cedrus*, 3, 351-364.
- Ekinci, F. D. (2019). İnşacılık, kimlik, 'üretilmiş' vatandaşlar: rusya'nın abhazy ve güney osetya'da vatandaşlık politikaları. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 16(61), 97-109.
- Girişen, S.(2019).Tarihçe ve ilişkiler bağlamında 2000-2018 yılları arasında abhazy ve osetya (kuzey- güney) sorunu, *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, YÖK Ulusal Tez Merkezi,(552532).*
- Goncharenko, A. (2004). Caspian–black sea security challenges and regional security structures. *The Quarterly Journal*, 3 (2), 1-7.
- Gül. M. (2008).Russian and azerbaijan: relations after 1989. *Turkish Journal of*
- Güner. F. (2010). Gürcü-abhaz çatışması ve türkiye'ye yönelik yansımaları, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, YÖK Ulusal Tez Merkezi, (27302).*
- Güngör, B. (2013). Kafkasya bölgesinde uluslararası aktörlerin değişmeyen mücadele alanı: Gürcistan.
- Hacısalıhoğlu, Y. (2001). Yeni dünya düzeni arayışı ve türkiye: jeopolitik analiz. İstanbul: Çantay Kitabevi. İnternet: <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=7704940>, Erişim tarihi: 12.11.2021.

- İnternet: <http://www.cerkes.net/bilgi-deposu/kafkasya-nin-cografik-konumu-ve-stratejik-onemi-t21112.html>, 06.09.2021 adresinden erişildi.
- Kalkan, D. (2010), Güney kafkasya bölgesi'ndeki etnik çatışma alanları (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi, (249916.)
- Karabayram, F. (2007). Rusya federasyonu'nun güney kafkasya politikası, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, YÖK Ulusal Tez Merkezi, (206090).
- Karımova, N. (2019). Rusya'nın kafkasya politikası ve azerbaycan ile ilişkileri, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi,
- MacDougall, J. (1997). Russian policy in the transcaucasian 'near abroad': the case of azerbaijan. *Demokratizatsiya*, 5(1), 90-99.
- Mert, O. (2004). Türkiye'nin kafkasya politikası ve Gürcistan, İstanbul: 2004, s. 16.
- Özsaglam, M. T. (2020). Sınırlı tanınan abhazya cumhuriyeti ve rusya'nın abhazya'daki rolü. *The Limited Recognition of the Republic of Abkhazia and Russia's Role in Abkhazia*. *Kafkasya Çalışmaları*, 6 (11), 1-22.
- Rondeli, A. (2002). Pipelines and security dynamics in the caucasus. *Insight Turkey*, 4 (1), 13-17.
- Sapmaz, A. (2008). Rusya'nın transkafkasya politikası ve türkiye'ye etkileri (Vol. 356). Ankara: Ötüken Neşriyat.
- Shantadze, B. (2006). Gürcistan'nın komşuları ile ilişkileri ve jeopolitik etkinin incelenmesi. (Yüksek Lisans). YÖK Ulusal Tez Merkezi. (187781). , a.g.e., s. 1.
- Şabanov, M. (2012). Rusya federasyonu'nun güney kafkasya politikası. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, YÖK Ulusal Tez Merkezi, (330302)
- Şaylıman, R., ve Şalyıman, Ç. (2004). Rusya'nın avrupa güvenliğindeki konumu. *Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna*, (Der. Erhan Büyükkakıncı), Ankara: Phoenix.
- Turan, A. P. (2010). Hazar Havzası'nda enerji diplomasisi. *Bilge Strateji*, 2(2), 43-72.
- Tüysüzoğlu G. (2017), "Rusya Dış Politikası'nın Etkin Silahı: Donmuş Çatışma Bölgeleri", *Güvenlik Stratejileri*, C. 13, S. 26,
- Yapıcı, M.İ. (2007). Kafkasya'nın sorunlu bölgesi: güney osetya. *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları Dergisi*, 2 (3), 71-104.
- Yılmaz, R. (2010). Bağımsızlık sonrası dönemde rus-gürcü ilişkileri ve kırılma noktaları. *Avrasya Etüdleri*, 38(2), 21-42.
- Yoldaş, F. (2010). soğuk savaş sonrası rusya'nın kafkasya politikası, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2010, YÖK Ulusal Tez Merkezi, (258224).